

דף עמדה בנושא: אובדן תוצרת מזון - היבטים הלכתיים

תגובה לדו"ח מבקר המדינה

רקע

בדו"ח מבקר המדינה בנושא "אבדן מזון - השלכות חברתיות, סביבתיות וכלכליות" מצביע המבקר על תופעת אבדן המזון ועל נזקיה. דו"ח המבקר כולל פרק העוסק בהשמדת תוצרת מטעמי כשרות, על פי נתוני המבקר, בישראל מושמדים מדי יום מטעמי כשרות כ-1%-2% מכלל התוצרת של פירות וירקות. על פי המבקר "שני סעיפי הכשרות העיקריים שבעטיים מושמדת או אובדת תוצרת כיום הם "תרומה גדולה ותרומת מעשר" ו"איסור ערלה". בנוסף קיימת מצוות השמיטה - איסור לעבוד את האדמה ולשווק את תוצרתה בכל שנה שביעית".

דו"ח המבקר מביע את הביקורת הבאה:

"נמצא כי אף ששיעור משמעותי מהתוצרת הנפסלת למאכל או לשיווק בשל איסור ערלה או שמיטה ראויה למאכל אדם ולעתים אף הנה באיכות גבוהה - לא בחנו המשרד לשירותי דת, הרה"ר, משרד החקלאות ומועצת הצמחים את האפשרות להפנות תוצרת זו, בכפוף לדרישות ההלכה, להאכלת נזקקים, יהודים או שאינם יהודים. על כן רובה הגדול של תוצרת זו אובד או מופנה להטמנה באתרי פסולת - על כל ההשלכות החברתיות, הכלכליות והסביבתיות הכרוכות בכך".

התייחסות הלכתית לנושא אובדן המזון

נושא "אובדן המזון" בכללותו דורש טיפול בצורה מערכתית בעיקר במדינה יהודית אשר אמונה על מצוות התורה "בל-תשחית". מצווה זאת מתייחסת באופן ישיר להשחתת עצי-פרי, אך כוללת היא גם הימנעות מכל השחתת רכוש בכל אופן שהוא, ובאופן מיוחד השחתת וביזוי של תוצרת מזון על כל סוגיה. מאידך, הנחת היסוד היא, שמערכת כשרות אמורה לתת מענה ראוי בתחום כשרות המזון באופן שהציבור יוכל לרכוש מזון שכשרותו אינה ניתנת לפקפוק. על פי ההלכה, איבוד מזון האסור באכילה אינו נכלל בציווי התורה "בל-תשחית", כפי שגם השחתת מזון נגוע ע"י פקחים של משרד הבריאות אינה נכללת בציווי זה. ישנם מקרים בהם ניתן ליישם פתרונות הלכתיים מקובלים ומרווחים, שביכולתם לתת מענה חלקי או מלא למניעת איבוד מיותר של תוצרת מסיבות הלכתיות.

תרומות ומעשרות

- הפרשת תוצרת סוג ב'

כיום בסופה של הפרשת תרומות ומעשרות, מעט יותר מ 1% נותר אסור באכילה. כמות זאת לאחר ההפרשה נקראת "תרומה-גדולה" ו"תרומת-מעשר". תוצרת זו אסורה באכילה גם לאלו שאינם יהודים,

ובימינו שאין יכולת להיטהר מטומאה באופן מוחלט גם לכוהנים ובני משפחותיהם התוצרת אסורה באכילה.

לאור העובדה, שתוצרת זו אינה נאכלת לבסוף, מותר לכתחילה להפריש את ה"תרומה גדולה" ו"תרומת מעשר" מתוצרת שאמנם ראויה למאכל אדם, אך אינה משווקת משיקולים מסחריים (סוג ב'). פתרון זה מופיע כהנחיה מפורשת של הרבנות הראשית לישראל, וראוי לרענן את הנהלים בנושא

- האכלת בע"ח בבעלות כהן

לאור העובדה שתוצרת זו מותרת בהנאה לכוהנים, קיימת אפשרות לתת אותה למאכל בהמה שהיא בבעלות כהן. לפתרון זה יש מגבלות מסוימות, אך ניתן ליישם זאת בתיאום מלא עם מחלקת הכשרות של הרבנות הראשית.

- הפרשה כפולה

גורם נוסף שיש לתת עליו את הדעת הוא תופעה שכחה של הפרשת תרומות ומעשרות מאותה תוצרת פעמיים ושלוש פעמים, ובמקרים רבים אף יותר מכך. לעתים מפרישים תרומות ומעשרות על אותה תוצרת כמס' הבעלויות שהתוצרת עוברת מהחקלאי עד המטבח הביתי. הפרשה זו נעשית בדרך כלל מפירות סוג א'. אף שאת מספר ההפרשות בשרשרת התיווך קשה למנוע ולעתים בצדק, ניתן להציע שאותם פירות שהחקלאי הביא לבית האריזה לצורך הפרשת תרומות ומעשרות בפעם הראשונה תעבור יחד את כל מסלולי התיווך עד החנות. כמובן שהדבר דורש פיקוח קפדני של הרבנות הראשית, שאכן מדובר בפירות מאותו שטח והם שייכים לאותו חקלאי. אך אם נוהל זה יבוצע, הוא עשוי למנוע איבוד מיותר של פירות.

תוצרת עורלה

תוצרת של פירות בשלוש השנים הראשונות של כל עץ מאכל אסורה באכילה ובהנאה בכל אופן שהוא, כולל איסור של תועלת כלכלית עקיפה. לפיכך אין לתוצרת זאת שום פתרון לא בהאכלתו לנזקקים ולא בהאכלתו לשאינם יהודים. ניתן לדרוש מהחקלאים שהמטע שלהם נמצא בתוך שנות העורלה, שיסירו את הפרחים של עצי הפרי בטרם הוצאת הפירות.

תוצרת שנת שמיטה

שנת שמיטה אינה אמורה לגרום להשמדת תוצרת חקלאית מכל סיבה שהיא. אדרבה במצוות השמיטה ישנו ציווי ייחודי שלא לגרום לאיבוד פירות שגדלו בשנה זו וכן שלא לאבד ירקות שנקטפו בשנה זו, מפאת קדושתם המיוחדת. גם הוצאת אחוז מסוים מהפירות כתרומות ומעשרות, מצומצם בשנה זו רק לחלק מהתוצרת.